

RETRAT N. 8
FRANCESC ROIG I TOQUÉS
MEDALLA DE LA CIUTAT DE VILANOVA I LA GELTRÚ 1997
Màrius Serra i Roig

MEDALLA DE LA CIUTAT DE VILANOVA I LA GELTRÚ

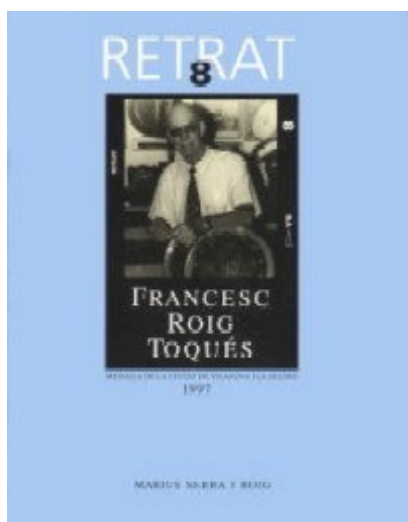
En la sessió ordinària del Ple de l'Ajuntament del dia 7 de juliol de 1997, va aprovar-se el dictamen següent.

L'Alcaldia-Presidència, proposà al Ple de l'Ajuntament l'adopció de l'acord següent: De conformitat amb l'article 28 del Reglament d'Honors i Distincions de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, s'acorda aprovar inicialment l'expedient per a la concessió de la medalla de la ciutat, com a reconeixement de la seva labor desinteressada i ben eficaç, al senyor **Francesc Roig Toqués**, mestre modelista, que amb la seva col·lecció del Museu de Curiositats i l'atracció de la Carpa Juanita (obra mestra de la paciència del seu ensinistrador) ha donat notícia de Vilanova i la Geltrú arreu del món.

RETRAT N. 8
FRANCESC ROIG I TOQUÉS
MEDALLA DE LA CIUTAT DE VILANOVA I LA GELTRÚ 1997
Màrius Serra i Roig

PRESENTACIÓ

L'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú ha creat una medalla de la ciutat de Vilanova i la Geltrú per homenatjar públicament els homes i les dones nascuts o aveïnats en aquesta vila i que, amb la seva trajectòria, hagin contribuït a la promoció i a l'enaltiment dels valors cívics i culturals i amb la seva labor hagin col·laborat a donar conèixer el nom de Vilanova i la Geltrú.

Amb la creació d'aquests reconeixement col·lectiu, el Consistori interpreta una voluntat per tothom compartida que adquireix un caràcter especial i emotiu.

La concessió d'aquest honor ens permet testimoniar l'admiració per aquells homes i dones que, d'una manera o altra, i molt sovint amb la humilitat que caracteritza les grans persones, han estat útils als

interessos comuns de la ciutat.

El Ple de l'Ajuntament i tots els vilanovins tenen l'honor de poder-los oferir la Medalla de la Ciutat de Vilanova i la Geltrú, en un homenatge sincer i solemne, per la dedicació al seu treball i pel seu esperit de servei, que enriqueixin la nostra societat amb els valors més exemplars, com són la constància, la solidaritat, la cultura, la tolerància, la llibertat i la comprensió.

ESTEVE ORRIOLS I SENDRA
Alcalde de la Ciutat de Vilanova i la Geltrú.

BIOGRAFIA

◁ Les seves coses ▷

Al voltant de Mas Carolina, l'antiga casa marinera dels Roig que ara hostatja el Museu de Curiositats Marineres Roig Toqués, hi ha peces de tota mena. Motors, estais, veles, fanals, una sima gruixudíssima de set metres de llarg, àncores rovellades plenes de mol·luscs petrificats, un pont de comandament, la bassa on la famosa carpa Juanita menja amb cullera i beu amb porró, una petxina gegantina capaç d'encloure un nadó o una canoa guineana que aparegué a la platja de Castelldefels perquè el seu comprador va preferir llençar-la per la borda abans de pagar els drets de duana al port de Barcelona. El Museu Roig Toqués és una novel·la en tres dimensions. Cada objecte remet a una història. Cada història a un temps i a un context. En Francisco —pronunciat a la catalana, com qui diu Fran 6 Q— Roig Toqués n'és l'autor. El nucli generador de totes les històries i el seu dipositari final.

Les explicacions que ofereix de tots els racons del seu museu, sempre les mateixes però sempre variables, són els textos en primera persona que convoquen tots els contextos viscuts apassionadament amb el cos i amb la ment per un home que ha portat el nom de Vilanova i la Geltrú a tots els racons del planeta. El museu és, en definitiva, l'autèntic espai autobiogràfic d'aquest vilanoví singular a qui ara el consistori ha decidit distingir d'una manera tan especial. Congratulem-nos-en.

Levantant a tres pams de terra, l'alçada aproximada dels graons de l'entrada, s'estén una sala fascinant que destil·la la vida d'en Roig Toqués. Milers d'objectes curiosos trets de context i acumulats entre quatre parets en un ordre imprevisible. Talment els records que omplen la ment humana de la singularitat que li és pròpia. No hi ha ni un racó desaprofitat. Les parets estan folrades de vitrines atapeïdes de coses. Allà on no arriben les vitrines hi ha retrats de mariners famosos, astrolabis, sextants, octants, mascarons de proa del segle xvi, mapes plens d'agulles, plafons amb les eines que feien servir els constructors a les antigues drassanes de Blanes, trabucs i armes de corsaris, pintures de batalles navals, una campana, desenes de les mètopes commemoratives amb què els grans vaixells obsequien els notables dels ports que visiten... Tot a l'abast de la mirada i ni un pam de paret lliure. Fins i tot el sostre és gairebé ple. Pertot pengen coses: un peix espasa, mapes clavats, il·lustracions marineres de tota mena... Un firmament de sorpreses. Just al centre de l'estança, una taula plena de papers amuntegats, a tocar d'una gran vitrina que conté una reproducció de la "Bounty" que ell mateix va construir a partir dels plànols que es va fer enviar per la Paramount Pictures.

La curiositat ha marcat el rumb vital d'en Francisco Roig Toqués. La curiositat i la mar. Nascut a Vilanova el dia de sant Josep de l'any 1921 va renéixer quan

la seva família s'instal·là a Mas Carolina, "baix a mar". L'inabastable horitzó que allà descobrí aquell infant seria per sempre més el seu paisatge. Un proveïdor natural de peces amb les quals fabricar el trencaclosques fascinant que compon el seu espai autobiogràfic, el futur museu. Un dipòsit inesgotable de somnis que la destresa manual i les dots comunicatives transformen en objectes i paraules. En tradició.

Només trepitjar l'interior del Museu de Curiositats Marineres Roig Toqués el visitant es troba sota un enorme peix espasa que penja del sostre. Aquesta versió marinera de l'espasa de Dàmocles pot suscitar una explicació museística entre informativa i autobiogràfica que il·lustra perfectament la singularitat del museu:

—Això és un peix espasa —podria començar a exposar l'amfitrió qualsevol dia a qualsevol hora davant una audiència qualsevol—. La seva carn és tan apreciada que en diuen emperador. Aquí a Vilanova es pesca des de fa anys, a unes vint milles de la costa. Els pescadors surten a les cinc de la tarda i tornen a les deu del matí de l'endemà. Les barques arrossequen un palangre de divuit quilòmetres de llarg i gasten set o vuit caixes de verats per atraure'ls. Van calant calant, tota la nit, amb boies cada dos metres i mig. És una pesca força laboriosa, però els surt bastant bé. Tothom en compra, d'emperador.

—Un dia vaig anar a la subhasta i vaig comprar aquest que veuen aquí penjat —diria l'amfitrió, cada cop més implicat en la narració—. Feia uns trenta quilos de bona carn, de manera que era una peça notable. L'espasa té setanta centímetres. És tan dura que pot travessar una embarcació d'una envestida —fitaria les cares de l'audiència i, segons com, afegiria alguna anècdota dels pescadors que s'han vist atacats per algun peix espasa.

—Em va costar molt de dur al taxidermista —reblaria, i el peix agafaria vida als ulls dels visitants—, perquè era una vigília de festa, en ple estiu, i vaig haver de llogar un camió frigorífic per portar-lo a Barcelona sense que es fes malbé. Però la veritat és que va valdre la pena, perquè al final van fer una feina molt bona. En comptes d'omplir-lo de cotó o de palla el taxidermista va prendre la mida real del peix amb un guix d'escaiola per aconseguir un contramotlle que li permetés fer el motlle definitiu de plàstic sòlid i després el va cobrir amb la pell de l'animal.

—El procés és molt delicat, perquè la pell del peix espasa és fina com el paper i s'esquinça fàcilment. De fet, el taxidermista va trigar més de quinze dies a enllestir-lo —asseguraria i, de sobte, com pres per una il·luminació, allargaria el braç per assenyalar els ulls plorosos de la bèstia—. Els ulls els porten d'Alemanya. Val a dir que resulten una mica cars, però són idèntics als d'un peix espasa acabat de pescar. Ovalats i mig vermellosos, ho veuen? —els interpel·laria amb ulls riellers mentre la mà esquerra lliscaria hàbilment rere una de les vitrines i en sortiria amb un catàleg que hauria deixat Dalí i Buñuel al·lucinats.

—Hi ha una empresa alemanya que fabrica els ulls de tots els animals del món. Editen aquest catàleg. Fixin-s’hi bé, s’hi poden trobar tota mena d’ulls d’animals: qualsevol raça de gos, un cavall, un nyu, un ós polar, una estruç, una vaca, una granota... —fullejaria el catàleg davant les mirades astorades dels visitants—. És curiós, oi? Doncs també en venen de peix espasa, de manera que el taxidermista en va comprar un joc i així guanya molt en realisme, no troben? Són clavats als ulls que tenia el dia que el van pescar.

En general, els visitants del museu s’hi troben tan bé que mai més no obliden la visita. Alguns tornen sovint a sentir les històries d’en Roig Toqués. D’altres li envien els seus petits tresors marins perquè els afegeixi a la fascinant col·lecció d’objectes heteròclits. La raó profunda d’aquesta solidaritat és l’empremta inesborrable que els deixa un espai sorprenent que és l’extensió inanimada d’un home no menys sorprenent. Després d’anys i panys d’anar-hi en circumstàncies i èpoques molt diferents, crec comprendre el perquè. Assistir a una visita guiada per mon oncle és un procés equiparable a la hipnosi o la levitació. Implica desplaçar-se en el temps i en l’espai. N’hi ha prou amb un breu vagareig visual pels tresors encofornats entre quatre parets bigarrades per sentir-se al país dels trops. Un país conquerit a còpia de passió i d’una insòlita tenacitat en l’exercici constant de la curiositat.

Cada peça del museu té una certa entitat, però no pren tota la seva importància fins que l’amfitrió no n’explica l’origen. I la història de la peça té unes implicacions que transcendeixen el seu mer valor material. Aquell matís concret que va fer néixer el desig imperiós de posseir-la, els rocambolescos avatars del procés d’adquisició i les múltiples persones que hi van intervenir (sovint innominades: el taxidermista, un enginyer japonès, el capità del vaixell ics, un amic del Brasil, un senyor de Terrassa...). És per això que el museu sempre m’ha semblat un germen literari de gran magnitud i per això avui, enfrontat per primera vegada al gènere biogràfic, he decidit triar set dels seus objectes per intentar estirar uns quants fils del cabdell on es concentra la vida de mon oncle, en Francisco Roig Toqués.

◁ La primera feina ▷

El passadís de la dreta del museu hi ha un altíssim plafó que conté les eines originals que feien servir els constructors d’embarcacions a les antigues drassanes de Blanes. Devien ser ben semblants les que feia anar en Cisco Roig en la seva primera feina. L’any 1935 tenia catorze anys i ja duia el mar a la sang. La seva habitació de Mas Carolina s’havia transformat en una mena de taller on construïa vaixells en miniatura. Potser per això un bon dia es va atrevir a abordar un mestre d’aixa del Maresme que tenia el taller davant de mar, a l’alçada del Cossetània. En Cisco era un noi molt tímid i el mestre d’aixa un home alt i corpulent. Es deia Jaume Costa i treballava sol. Quan va sentir que aquell noiet se li ofería no s’ho va pensar dues vegades:

—No! De cap manera —va bramar—. No et podria pagar pas gaire!

El noi desistí de seguida. Va fer mitja volta i se'n tornà a casa. Aquella nit, però, mentre reprenia la construcció del seu barquet, se li va encendre una llumeta. Aquell home fornit no havia dit que no li pagaria res, sinó que no li podria pagar pas gaire. L'endemà va arregar forces i s'hi va tornar a presentar. Aquesta vegada no en sortiria amb les mans buides. En Cisco va esdevenir l'ajudant d'en Jaume Costa per dues pessetes a la setmana.

Tot i que la feina era dura el noi estava més feliç que un gínjol. Va aprendre àvidament l'ofici d'aquell vell mestre d'aixa i assistia encuriós a la seva difícil relació amb la clientela. Els pescadors que els portaven les barques perquè les reparessin no tenien gaires possibles. Eren homes endurits per la mar que treballaven a la mercè de la fortuna i dels elements. Els seus guanys eren tan incerts com la seva existència, de manera que no acostumaven a ser gaire bons pagadors.

—Quan la mar doni ja pagarem —deien, i el mestre d'aixa arrufava el nas i els etzibava quatre renecs. Després allargava d'amagat la pintura que feia servir per retocar les barques amb aiguarràs. Per si la mar no donava prou.

L'horari laboral venia establert per la sorollosa sirena de la Pirelli perquè pautava les hores millor que un campanar. Sonava a les vuit del matí, a les dotze del migdia, a les dues de la tarda i a dos quarts de set del vespre. Però quan el vent de Llevant era fort se n'enduia el so i en Cisco no gosava interrompre l'amo per dir-li que ja era l'hora d'anar a dinar. La frugalitat que caracteritzarà la figura alta i estilitzada d'en Roig Toqués ja es manifestava llavors. Quan a les nou del matí en Costa se n'anava a esmorzar al carrer de la Llibertat, que era on vivia, el noiet aprofitava les eines del taller per treballar en les seves miniatures durant la breu absència de l'amo. Sempre d'amagat, perquè el mestre d'aixa compartia amb el pare del noi una opinió contundent contra aquelles afeccions miniaturistes.

—Això no te'n donarà mai, de pa —coincidien tots dos homes.

L'estricta compliment d'aquesta sentència durant la llarga vida d'en Roig Toqués no exclou que el noi aprengué ben aviat la vigència d'aquella dita castellana que fa "no sólo de pan vive el hombre".

◁ La guerra ▷

A la paret posterior del museu hi ha una campana. De mida mitjana, aspecte impecable i so més aviat agut. Mon oncle la venera. La fa sonar per celebrar totes les festivitats nàutiques assenyalades. Com una cerimònia ritual que s'ha de desenvolupar amb una certa reverència i que exclou qualsevol possibilitat d'ús banal. La campana pertanyia al vaixell militar en el qual va servir, el "Sánchez Barcáiztegui", i això sol ja li atorga una importància decisiva. Normalment se la queda l'últim capità que ha pilotat la nau que es desballesta.

De manera que en Francisco Roig sempre ha considerat un grandíssim honor que el destinatari natural tingués la gentilesa de cedir-la al museu. De petit, el nom que es pot llegir a la campana em feia molta gràcia perquè un amic meu d'infantesa que es va traslladar a Donostia amb la família quan tots dos teníem set anys es va posar a viure justament al carrer de l'almirall Sánchez Barcáiztegui, al barri donostiarra d'Anoeta-Amara. El que no em feia tanta gràcia era que no me la deixés tocar. Ni a mi ni a cap altre visitant. La campana és sagrada. Només la fa sonar en diades assenyalades que la gran majoria dels mortals desconeixem: l'aniversari de la batalla de Trafalgar, el dia que es va enfonsar el Titànic i dates així, a banda dels diversos sants patrons dels pescadors.

La campana del museu ens n'evoca una altra, aquesta molt més poderosa, al costat de la qual en Cisco Roig va passar moltes hores durant la guerra. Una de les feines amb què va poder trampejar la gran tragèdia va ser fent de vigilant. Per quatre xavos mal comptats i uns tassons de llet gens menyspreables, aquell noi espigat de setze anys feia guàrdies de quatre hores enfilat dalt del campanar de l'església. Havia d'estar molt atent a un telèfon especial connectat als centres neuràlgics del Far, cal Marquès i la Pirelli que podia sonar en qualsevol moment. Però no calia respondre. Ni tan sols despenjar. De fet, sobraven les paraules. Si el timbre sonava volia dir que el bombardeig era imminent i llavors el vigilant havia d'abraonar-se al batall de la campana de les hores i fer-la sonar i sonar i sonar molta estona amb un repic d'alarma que enviés els seus convilatans cap als refugis, arrecerats i tremolosos. Després del malson d'explosions letals tothom esperava a sentir l'aixecada d'alarma abans d'aventurar-se a sortir. I aquest avís era un repic especial compost de tres trucades curtes que també provenien del campanar.

Una relació d'aquesta índole amb una campana ha de deixar petja. Sobretot en un noi de la seva edat. De manera que potser l'episodi del campanar permet entendre millor la relació ritual que manté amb la dolça campana del "Sánchez Barcáiztegui", el so de la qual deu portar adherits records molt més agradosos.

◁ El servei militar ▷

Una de les peces més admirades del museu és una mena de maniquí elegantment uniformat que alguns infants esporuguits per les històries fantàstiques que explica mon oncle han pres per un home dissecat. Talment el negre de Banyoles. Els uniformes de la marina tenen una virtut que no comparteixen els dels altres cossos militars. Mentre un general d'infanteria sempre sembla a punt per saltar a una trinxera amb el fusell a la mà, les jaquetes blanques d'un almirall evoquen escenaris exòtics i festes de societat. Un almirall és un dandi militaritzat. Ens l'imaginem amb la pell colrada i el rostre amorosit per la bellesa marina mentre mena una gran fragata per paisatges paradisiacs.

Estava escrit que en Francisco Roig Toqués faria el servei militar a la marina. Naturalment s'hi va presentar voluntari i es va embarcar en el "Sánchez Barcáiztegui" al port gadità de San Fernando. La crònica de les seves atribolades navegacions hauria de cobrir exactament un any i un dia. El temps inoblidable que visqué embarcat. El repartiment de tasques li va ser molt favorable. Mai no podrem saber si va ser l'atzar o si també estava escrit, però li va tocar fer de timoner. De manera que, amb l'única preocupació d'interpretar correctament les ordres de navegació rebudes (allò de "tot a estribord!" de les pel·lícules), aquell felicit mariner de dinou anysets va experimentar la sensació de governar una nau de l'envergadura del "Sánchez Barcáiztegui".

La ruta els va portar de San Fernando a Cartagena, de Cartagena al preciós port natural de Sóller i d'allà a la ria de El Ferrol —llavors El Ferrol del Caudillo—, després de recórrer el perímetre de gairebé tota la península ibèrica. A Sóller carregaren torpedos per poder participar posteriorment en unes maniobres navals a La Corunya i descobriren, astorats, que els manaires del port mallorquí tenien una estruç enorme de mascota. A Galícia el seu vaixell es va afegir a una mena de passadís d'honor constituït per un munt de fragates amb l'única finalitat d'honorar el general Franco. Quan el barco de Franco travessava el passadís tots els mariners haurien d'estar formats a la coberta i cridar set vegades "Viva España" com un sol home. Però algun comandant amb una certa visió del món de l'espectacle va preveure que allò seria un guirigall intel·ligible i va assignar una sola síl·laba d'aquell crit de guerra a cada tripulació. De manera que, finalment, els mariners del "Sánchez Barcáiztegui" es van veure limitats a cridar, amb totes les seves forces, la segona síl·laba de l'expressió: "va". Va home va, devia pensar més d'un.

Tan bon punt va haver desembarcat, la mateixa fortuna que l'havia transformat en timoner d'aquell gran vaixell de guerra el va destinar al Museu Naval de Madrid. Allà va passar sis mesos envoltat d'objectes marins i molt ben considerat tant pels seus coneixements com per les sorprenents habilitats manuals que exhibia. De fet, sempre ha pensat que es va equivocar quan, per estar més a prop de la família, va demanar el trasllat a una plaça vacant a la secció vilanovina de la Comandància de Marina. L'últim any dels trenta mesos (!) de mili que li tocaven el va passar a Vilanova mateix, fent de secretari —un eufemisme per no dir "noi dels encàrrecs"— i treballant més del compte. Fins i tot la dona del comandant s'atrevia a fer-lo anar a la plaça en hores de servei. Ni que fos a comprar un sac de patates. La seva proverbial timidesa i l'elegant vestit blanc de marina que havia de passejar tothora per Vilanova van resultar una combinació explosiva. Comparats amb els dies feliços a bord del "Sánchez Barcáiztegui" o amb les llargues hores de tranquil·litat al Museu Naval de Madrid, aquell últim any de servei devia ser un autèntic calvari.

Alguna foto de l'època, com la que mostra al museu un jove mariner Roig Toqués de vint-i-un botons i aspecte de galant de Holywood, fa pensar que aquell tímid recalcitrant devia comprendre perfectament per què s'enrojolen certes noies quan passen pel costat d'un grup de mariners acabats de desembarcar.

◁ Pirelli de dia, Sinbad de nit ▷

Davant per davant de la magnífica reproducció de la "Bounty" que presideix el museu hi ha una altra maqueta que els profans en la matèria lloaríem amb el mateix entusiasme. És un dels primers barcos que va fabricar quan encara era un adolescent. El té dalt d'una vitrina, molt a prop de la reproducció del Far de Vilanova, per raons estrictament sentimentals. Diu que està molt mal fet i quan algú li pregunta per què s'estén en llargues explicacions tècniques farcides de mots dignes de Sindbad el marí. El cert és que aquest vaixell va estar a punt de narcotitzar-lo. El dia que el va enllestir, després de passar-se el vespre pintant part del buc de color blanc, no se li va acudir res més que posar-lo dalt de la calaixera de l'habitació per poder-lo contemplar bé abans d'adormir-se. De resultes d'aquesta pensada es va llevar l'endemà més marejat que un pastor del Pallars dalt d'una barca de pesca. Estava tan intoxicat que aquell dia no va valdre per a re. Curiosament, el que mai no aconseguiria la mar ho havia aconseguit la pintura.

Aquest vaixell llunyà ens remet a la seva vida laboral. Aconsellat sensatament per la família, aquell enamorat del mar va accedir a portar una doble vida. Pels matins treballaria a la Pirelli i així podria dedicar els vespres a la seva veritable passió. Dit i fet. Les habilitats manuals desenvolupades a còpia de fer barcos van ser el seu millor currículum. A l'historial de la Seguretat Social del senyor Francisco Roig Toqués deuen constar trenta-sis anys ininterromputs de treball a la mateixa empresa. Va entrar a la Pirelli l'any 1944 de modelista i en va sortir, prejubilat, l'any 1980. Poca gent deu saber que cada cop que veu una de les antigues reixes del clavegueram, del gas o de l'aigua que hi ha a Vilanova, està contemplant una obra seva. En aquella època els models es feien de fusta i després eren transformats en les peces de metall que coneixem. La versió vilanovina del doctor Jekyll treballava la fusta d'una manera pels matins i míster Hyde ho feia amb unes intencions ben diferents cada vespre.

Val a dir que sempre va compaginar les dues tasques amb eficiència, tot i que la balança de la passió mai no va deixar d'estar irremeiablement decantada cap a l'ocupació vespertina. Les fal·leres són les fal·leres. Sobretot si el "hobby" va més enllà de col·leccionar segells o monedes o vitoles d'havans o càntirs de terrissa i requereix la destresa necessària per encabir un minúscul vaixell en una ampolla. S'ha de reconèixer que el complicat procés que permet un miracle d'aquesta mena desperta molta més admiració que la mera afició a amuntegar objectes. I en Roig Toqués va començar molt jove, a fer miracles. El primer barco que recorda haver empresonat entre parets de vidre data de 1942. Després en vindrien molts d'altres. Ampolles de tota mena farcides amb embarcacions en les quals no hi falta cap detall.

El procés de posar un barco dins d'una ampolla és molt delicat. Hi ha un moment clau, que és quan cal tirar-hi la pasta que farà de base. Convé abocar-la ni massa freda ni massa calenta, perquè corri una mica i es solidifiqui. Quan

el fons ja està solidificat, s'estiren els pals del vaixell delicadament, s'encolen els fils, i llavors es va treballant la pasta perquè sembli mala mar. Els fils són en realitat els estais del barco, i els de la punta serveixen per estirar i dreçar els pals. L'últim de tot és tallar-los com qui talla un cordó umbilical i posar-hi el tap. Aplicant aquesta delicada tècnica en Francisco Roig va aconseguir un guardó especial del Museu Naval de Madrid per un treball digne de Lil·liput: una embarcació avarada a l'interior d'una ampolleta d'insulina! L'any 1948 repetiria l'èxit en aconseguir la medalla d'or de les Arts Decoratives en l'Exposició de barcos en miniatura que es va celebrar a la Cúpula Coliseum de Barcelona.

Aquell mateix any va rebre el primer encàrrec formal. Míster Hyde Toqués devia inflar-li el cap al doctor Jekyll Roig, però el pa era el pa i la Pirelli continuaria sent la fleca. És clar que quan el seu germà Josep va abandonar la llar paterna per llançar-se a l'aventura conjugal en Francisco no ho va dubtar ni un segon. Envairia aquella habitació que es buidava amb les seves coses. La lluita per l'espai no és un tema menor en la difícil convivència familiar, i aquella lluita degué ser prou aferrissada. Però l'obstinació marinera d'aquell jove artesà va vèncer els plans paterns de transformar la cambra en una habitació d'hostes i la va colonitzar ràpidament amb la flota que comandava. Així va néixer l'embrió del Museu de Curiositats Marineres Roig Toqués, en un dels racons de l'espai que avui ocupa.

Al principi les visites eren escasses. Quatre amics i algun possible client que venia a encarregar-li una peça. Una publicació de l'època, la revista falangista "Azul", es va fer ressò dels avenços manuals del jove Roig Toqués. La signatura blavejant que presidia el reportatge, l'índit Montaner Alcover, no es va poder estar de jugar amb les paraules a l'hora de redactar el peu de foto: "El joven Roig Toqués dando los últimos toques a la reproducción de la Bounty". Un toc d'enginy del falangista?

Per visitar el museu embrionari calia passar pel menjador de Mas Carolina, de manera que la família Roig Toqués va començar a experimentar en les seves carns què significava exactament ser persones obertes. Ja diuen que si Mahoma no va a la muntanya la muntanya va a Mahoma, de manera que aviat aquella casa costanera es va veure visitada per muntanyes de persones. Val a dir que, vistes les dimensions que després ha anat prenent l'afer, els primers anys encara devien ser tranquils. El volum inaugural del llibre de visites va durar onze anys al protomuseu. Després el ritme es va accelerar brutalment, fins al punt que ara ja n'hi ha vint-i-nou de plens.

El fenomen és imparable. La col·lecció d'objectes i històries atreu tanta gent que genera metacol·leccions memorables. La de les signatures és només una d'aquestes col·leccions de segona generació. Algunes de les dedicatòries són autèntiques obres d'art: dibuixants, pintors, fotògrafs, poetes i espontanis de tota condició han escampat el seu enginy en milers de pàgines signades. Pel museu han desfilat personalitats tan diverses com Max von Baden (el príncep de Baden-Baden no podia ometre una visita a la Vilanova i la Geltrú clònica de

l'acudit), Narciso Yepes, Yul Brynner o Josep Maria de Sagarra, al costat d'almiralls de totes les èpoques i personatges públics primer franquistes i després democràtics. Tots han deixat testimoni cal·ligràfic de la visita, perfectament datat per l'amfitrió amb una meticulositat digna de bibliotecari.

Les estadístiques del Museu de Curiositats Marineres Roig Toqués són aclaparadores. Prescindim, per ara, dels mitjans de comunicació que n'han parlat, perquè ells sols ja conformen una altra metacol·lecció. El rècord de visites en un sol dia és de 466 persones, entre individus i grups organitzats. Sortosament, tota aquest patuleia ja no va haver de passar pel mig del menjador, atès que aquell embrió de museu que havia nascut en una habitació desocupada acabà envaint tot Mas Carolina. Els autocars s'han integrat al paisatge dels carrers circumdants. Sovint la plaça del Canó acull un munt de baluernes rodants que transporten escoles o grups de turistes despistats. L'eclosió del turisme va portar muntanyes d'estrangers a l'espai autobiogràfic d'en Francisco Roig. Fins ara hi han passat ciutadans nadius de 83 països diferents, provinents dels cinc continents. Un dels primers, un enginyer japonès que es presentà en 1954 i atemorí les dones de casa amb una solemne reverència, mai no ha deixat d'enviar la felicitació de Nadal des de llavors. D'Ossaka, Nagoya o Tòquio estant, l'honorable nipó fa quaranta-dos anys que compleix fidelment la seva promesa.

Igual com mon oncle. Des que va acabar aquell primer vaixell que gairebé l'intoxicaria, mai ningú no l'ha vist refusar una visita.

◁ De cine ▷

Els sextants i els octants que hi ha al museu ja són objectes anacrònics, tot i que n'hi ha un de japonès que encara avui es fa servir als vaixells escola perquè els aspirants a capità sàpiguen navegar sense aparells electrònics. En l'era de la informàtica aquests sofisticats sistemes d'orientació esdevenen estris incòmodes i d'una precisió poc fiable. Malgrat tot, són ginyes òptics d'una complexitat notable i la seva bellesa és directament proporcional a la seva antiguitat. Quan mon oncle n'explica el funcionament no costa gaire imaginar-lo mirant el món per una lent. I encara més quan pren un allarga-vistes i el desplega amb posat divertit tot aclucant un ull. El vigilant que escruta l'horitzó enfilat al pal major d'un vaixell és un cineasta. El giny òptic la seva càmera i els seus moviments els enquadraments encadenats d'una pel·lícula interminable.

Els vetustos instruments del museu ens permetran traslladar-nos a un altre dels camins fressats per aquest home polifacètic. Un somiador inveterat com ell no podia prescindir de la gran fàbrica de somnis d'aquest segle. En Francisco Roig "també" ha dedicat vint-i-set anys de la seva vida al cinema amateur. De mitjan anys cinquanta fins a 1984, quan va deixar de filmar per culpa de la profecia de George Orwell. Sí, el Gran Germà que anunciava l'autor anglès en la seva coneguda novel·la 1984 —publicada justament en 1948— en va ser la causa indirecta. Si Orwell imaginava un món empresonat per la proliferació de

pantalles de televisió, mon oncle va perdre l'interès pel cel·luloide quan el video domèstic començà a envair la nostra privacitat.

Enrere quedaven més d'un centenar de pel·lícules de temàtica diversa. No sempre marina. Enrere un munt de somnis fixats per sempre més en pel·lícules de Súper 8 o de 16 mil·límetres, uns quants premis del circuit amateur i, sobretot, un munt de vivències col·lectives al voltant d'una activitat que involucrà tota la família Roig Raspall. Si la construcció de barcos empenyien el seu artífex a la solitud del taller, la composició cinematogràfica es projectava en un marc socialitzador ideal per a la convivència. I no només en el costós procés de disseny i filmació dels curts, sinó especialment en els emocionants moments de la projecció pública dels treballs en el circuit amateur. Na Maria Raspall, l'abnegada muller d'en Francisco, recorda amb ulls evocadors els nombrosos viatges familiars que la nova activitat del seu home va suscitar. L'aventura era notable. Els Roig Raspall agafaven un tren amb les seves dues filles Montserrat i Carolina, es plantaven a Gavà o a Granollers o a Barcelona o on fos que se celebrés un festival de curts, assistien a totes les projeccions de les pel·lícules que hi concursaven i esperaven, il·lusionats i nerviosos, el veredict del jurat.

Del munt de guardons aconseguits durant aquells anys feliços, potser destaca la medalla d'or atorgada pel Centre Excursionista de Catalunya a un curtmetratge en 16 mil·límetres anomenat "Paciència embotellada" que després aconseguiria vint-i-dos premis més arreu d'Espanya. La pel·lícula mostrava d'una manera amena el delicat procés d'introduir un barco en una ampolla. Mentre en Francisco hi anava treballant, la Maria el filmava amb pols ferm. La proposta no hauria passat d'un reportatge interessant si no se'ls hagués acudit afegir-hi una història. El detall clau va ser la intervenció d'una nena petita, que era la seva filla menor Carolina. A la pel·lícula, quan tot el procés d'embotellar el vaixell ja està fet, l'artesà se'n va a la cuina a escalfar el lacre. Al principi del curt els espectadors ja han pogut veure la nena jugant al jardí del museu amb unes ampolles. Les primeres imatges mostren com el pare surt a veure-la i tria una de les ampolles de la nena per posar-hi el barco dins. Després de completar el delicat procés, quan el protagonista se'n va a la cuina, la nena entra al museu, agafa l'ampolla farcida amb un barco i se'n va.

Els espectadors comencen a témer el pitjor. El pare torna de la cuina amb el lacre calent i no troba l'ampolla. Sonen unes notes de piano més agudes, d'aquelles que fan patir els cors senzills. El pare surt del museu com una exhalació per veure on para l'ampolla i descobreix la seva filleta jugant-hi amb un embut a la mà. A punt d'omplir-la d'aigua. El crit de pànic del pare devia provocar ganyotes d'impotència entre els espectadors. La nena se'l mira. Llença l'embut i entra corrents al museu amb l'ampolla a les mans. I el pare surt rebent darrera de la menuda, esglaiat. Més música de suspens. Tornem a ser a l'interior del museu. La nena deixa l'ampolla plana damunt de la taula central i fuig, enjogassada per la persecució. L'ampolla comença a rodolar lentament cap a l'extrem de la taula. Ja es veu que caurà. Caurà. Cau. L'autor recorda amb satisfacció que en aquest punt de la pel·lícula la platea ja era una

cridòria. Sempre hi havia algú que xisclava. Però tot estava preparat per al "happy end". L'espectador veu aparèixer una mà que engrapa l'ampolla a un pam de terra i la pel·lícula s'acaba. Fi. Grans aplaudiments. La nota humana i el sobresalt final van fer-la exitosa.

Les pel·lícules que he vist d'en Francisco Roig són interessants i es basen en l'enginy. Aprofitant una grua que aixecava apartaments prop del museu a finals dels setanta, filma una escena surrealista amb un estafolari faquir que fa levitar mitja dotzena de curiosos. Un veí aficionat al teatre amateur és un dels seus personatges fixos. El podem veure amoïnat perquè una taula li balla mentre en serra obsessivament les quatre potes fins fer-les desaparèixer o desembolicant amb deler un enorme paquet que sembla un regal només per aprofitar-ne un tros de cordill o buscant com un contrabandista un carregament d'escuradents en una platja rocosa. Les pel·lícules d'en Roig Toqués es fan mirar. L'enigma final les fa simpàtiques i sempre ens arrenca algun somriure. A més, la precarietat de mitjans i l'esperit amateur que les impulsà els atorguen una frescor difícil d'oblidar. Sobretot en la nostra època de gran perfecció tècnica. Són ver cinema mut en l'era de la contaminació acústica. La seva atemporalitat i el seu esperit lúdic l'acosten als pioners del cinema. Més a Mèlies que no pas a Lumière, és clar. O a Segon de Chomon. Algunes són, literalment, "pel·lícules fantàstiques".

◁ El peix ▷

No és un objecte del museu, però en forma part indissociable. És viu en tots dos sentits i el més segur és que sobrevisqui el seu amo. La carpa Juanita és una atracció turística de primera magnitud. Segurament tots els lectors d'aquestes pàgines l'han vista alguna vegada. Al natural, fotografiada, filmada o formant part de l'entremès "La Carpa Juanita i Porró" a les festes populars de Vilanova. La carpa ha generat polèmiques, comentaris de tota mena, gadgets diversos i una riuada de visites. La seva popularitat va ser el detonant que en 1954 va posar el museu al mapa i el cert és que no ha estat un bluf, sinó que es manté en la memòria col·lectiva de molta gent. Si tenim en compte els quaranta-tres anys de brega, no ens estem pas d'aventurar que la carpa Juanita ha estat més famosa que l'orca Ulisses.

Però potser un dels punts de vista menys estudiats de la curiosa atracció és la seva història mediàtica. Perquè el peix d'en Roig Toqués no només és ja un referent de la cultura popular. La Carpa Juanita és essencialment un fenomen mediàtic que mereix ser estudiat a totes les facultats de Ciències de la Comunicació. Salvant totes les distàncies i des de la modèstia inherent a la seva condició animal, el tractament mediàtic rebut per aquest peix eixerit que menja amb cullera i beu amb porró és equiparable al que reberen el monstre del llac Ness, l'abominable Home de les Neus o l'entranyable Peus Grossos. No debades el no menys entranyable Sebastià d'Arbó va visitar el museu per filmar un dels episodis de la seva sèrie marciana "Catalunya Misteriosa".

La història és relativament senzilla. A primers dels cinquanta en Francisco Roig descobreix que un dels peixos de la bassa li fa més cas que els altres. A l'hora de donar-los el menjar treu una mica el cap de l'aigua. L'amo s'hi fixa i planeja un llarg període d'ensinistrament amb l'objectiu de fer-la sortir de l'aigua com més millor. Els resultats, d'una espectacularitat modesta, l'inciten a establir un cert ritual. És així com neix el menú de la carpa. Culleradetes, rajolins de brou en un porró i més culleradetes de postres. L'actuació fa fortuna entre els nens del barri. De mica en mica corre la veu i molts vilanovins s'acosten a "veure el peix". Alguns periodistes locals comencen a parlar-ne. El 24 de novembre de 1954 el conegut periodista Enrique Rubio publica al rotatiu "Solidaridad Nacional" un reportatge il·lustrat amb una fotografia de la carpa Juanita en plena actuació. Rubio és en aquella època un periodista jove que manté una secció anomenada "La Calle". Després s'especialitzarà en el tema de la "picaresca" que l'ha fet famós. Dies abans de la publicació del reportatge uns periodistes del No-Do visiten la carpa i expressen la seva voluntat de filmar-la per a la secció anomenada "Imágenes".

Quan l'article de Rubio els aixafa l'exclusiva s'empipen i anul·len la filmació. Ara que es parla tant de guerres mediàtiques potser és bo ressaltar que el món de la informació fa quaranta anys ja era "una selva". Mon oncle guarda la correspondència d'aquell modest conflicte que el deixà sense pel·lícula. Els entranyables artífexs del No-Do trigaran set anys a filmar la Carpa Juanita, però quan finalment ho fan el fenomen s'ha consolidat i molta gent ja n'ha sentit a parlar. De fet, l'article de Rubio activa els mecanismes informatius de l'època. El corresponsal radiofònic vilanoví Nicolau Barquet (justament Barquet!!!), un dels contertulians conspicus d'Eugeni D'Ors, s'interessa pel cas i el seu zel professional projecta la història del peix que menja amb cullera i beu amb porró per tota Espanya. El vehicle és una notícia d'agència que Cifra distribueix per la seva xarxa. Automàticament la Carpa Juanita surt a més de cent diaris espanyols, entre els quals destaca amb llum pròpia el diari "Redención", editat a la presó de Valladolid i que arriba a Mas Carolina enviat per un pres polític vilanoví.

El pare de l'invent és el primer sorprès per l'espectacularitat del ressò. La il·lusió és tan gran que s'espavila per aconseguir totes les adreces dels diaris i els escriu sol·licitant l'exemplar del dia D. Aquesta feinada representa l'inici d'una altra de les seves metacol·leccions, la d'exemplars de mitjans escrits que han publicat notícies o reportatges del peix. En l'actualitat, la llista inclou 236 capçaleres diferents en llengües ben diverses. Alguns d'il·lustrats amb fotografies i d'altres amb dibuixos. Els tresors del museu no paren de créixer. La carpa és l'ham ideal per atraure la curiositat de turistes, viatgers i periodistes. Fins i tot el mai prou ponderat rotatiu madrileny "ABC" —"lávese, que viene de Madrid"— en parla. De manera que l'alcalde Ferrer Pi decideix visitar el peix i de retruc descobreix la puixant col·lecció d'en Roig Toqués.

A finals de l'any 1956 es presenta a Mas Carolina un equip d'una cadena de televisió nord-americana. Sovint els periodistes estrangers es veuen obligats a explicar què és un porró i com el fan servir els catalans per transmetre la

magnitud de la proposta al seu públic. Les imatges circulen amb fluïdesa per les seccions televisives de les quals provenen productes com l'actual "Fets i Gent" de TV3. Els resultats comencen a notar-se. Atrets per la llegenda del peix porronaire, una gran quantitat de gent descobreix els tresors del museu. Quan finalment apareix al No-Do, hi ha una sorprenent reacció de la colònia catalana de Buenos Aires i en Francisco Roig comença a fer-se amic dels carters. La metacol·lecció de les cartes i postals rebudes al museu deixaria fora de combat qualsevol aficionat a la filatèlia. N'arriben de tot arreu, fins i tot de l'Antàrtida, i algunes només duen un peix dibuixat i el nom de Vilanova i la Geltrú. D'aquesta enèsima col·lecció destaca un sobre provinent d'Austràlia en el qual només apareix un peix ballarí, un perfil de la costa mediterrània i una sola paraula: "Geltura". És un autèntic enigma saber com va arribar.

Com també ho és una targeta que només diu "Itàlia 3" i "Francisco Roig". Però en aquest cas el mèrit no és atribuïble a cap carter amb dots detectivesques, sinó al gran amic de mon oncle: el mar. Una senyora que havia visitat el museu va posar aquesta targeta dins d'una ampolla lacrada i la va llençar a mar durant el tram mediterrani d'una travessia que l'havia de dur fins a Buenos Aires. Al cap d'un any i un mes, uns pescadors van trobar l'ampolla a onze milles davant de Tarragona, van parar el barco i la van arreplegar. A través del vidre van llegir el nom del destinatari i es van presentar un matí de diumenge al museu amb el missatge embotellat. Talment uns carters atlants. Aquelles coses dignes de Pere Calders que li passen a en Roig Toqués.

Segurament, un fenomen mediàtic com el de la Carpa Juanita avui provocaria un enrenou considerable. Apareixerien els espavilats de sota les pedres i algun expert en màrqueting consideraria la possibilitat d'una explotació salvatge de la seva capacitat de seducció. Potser algú encara proposaria fer-ne un parc temàtic. Però el Francisco Roig mai no ha cobrat ni un ral per ensenyar el museu. De ben petit sap que la seva gran passió no li donarà pa, però també sap que l'home no viu només de farina. No cal tenir un pa a l'ull per entendre-ho.

◁ El futur ▷

Diu el tòpic que els homes passen i les obres romanen. Seria una llàstima que aquesta acumulació d'objectes heteròclits que ha anat conreant en Francisco Roig Toqués desaparegués rere seu. De la mateixa manera que ningú no pot comprendre la seva vida sense el museu, els objectes que ha anat reunint durant tots aquests anys no serien res més que una pila d'antiguitats inanimades sense les històries amb què ell els acomboia. El museu no necessita transformacions espectaculars. Només necessita una veu que l'expliqui. I les altres veus que hi ressonen, per activa i per passiva, són les de la gent que l'estima. Els passatgers que han viscut sense defallir aquesta irrepètible travessia de mig segle, amb bona mar, marejol, maregassa o en plena tempesta. Muller, filles, gendres i néts. La pacient família d'aquest home que ha portat el nom de Vilanova i la Geltrú a tots els racons del planeta.

MARIUS SERRA I ROIG

Novel·lista, autor entre altres de

"Mon oncle", narració inspirada en l'activitat
col·leccionista de Francesc Roig Toqués

Juliol de 1997

LA MEDALLA DE LA CIUTAT DE VILANOVA I LA GELTRÚ

ÉS OBRADA PER **DURAN JOIER**

EN PLATA DE 925 mm.

EL PEU ON ESTÀ INCLOSA LA MEDALLA

ÉS UNA ESCULTURA SERIADA

QUE CONSTA DE DÈU EXEMPLARS NUMERATS

CREADA PER **ARLENE SEREIX**

EXPRESSAMENT PER AQUEST FI

I FOSA EN BRONZE ALS TALLERS BARBERÍ

DE RIUDELLOTS DE LA SELVA

D'aquest fulletó se n'ha fet una edició de 300 exemplars

DIADA DE LA

MARE DE DÈU DE LES NEUS

FESTA MAJOR DE

VILANOVA I LA GELTRÚ

1997